

З Днем Незалежності, Україно!

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ

Українська Рада Миру та бібліотеки України започатковують стратегічне партнерство

Спільні зусилля бібліотек і УРМ можуть бути спрямовані на захист і збереження української культури, історичних пам'яток та документів, що мають національне значення.

Зброя і слово

Поет знайшов рівновагу між світлом і темрявою, бо вірив, вдивляючись у ракетні проблиски на небі та вслухаючись у далекий гул із-за хмар, що «ті, хто темряву сіє, поже темряву».

Спецоперації російської науки

Кримський інститут стратегічних досліджень склав карту масових розкопок за роки окупації Криму. Вона дає чітке уявлення про їхні масштаби.

Ліси України реформуються

Незаконно зрубане дерево або вбивство мисливської тварини — це крадіжка у лісового чи мисливського господарства.

«Уже третій рік поспіль наш народ відзначатиме День Незалежності в умовах повномасштабної війни з нашим одвічним московським ворогом, який прагне обернути нас у рабство. У такі дні особливо повно усвідомлюємо, що незалежність України не впала нам з неба, а далась зусиллями, працею та жертвою багатьох поколінь українців».

З цими словами до Голови Верховної Ради України Руслана Стефанчука звернувся поет і видавець, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Іван Малкович та фізик і перекладач, який одержав орден «За заслуги перед Італійською республікою» за переклад українською мовою «Божевільної комедії» Данте, професор Максим Стріха.

Вони пропонують вшанувати у столиці України — Києві — імена Дмитра Павличка та Ігоря Юхнов-

ського — визначних українців, чия роль у відновленні незалежності України дуже вагома. Пишуть: обидва є прикладом яскравого служіння Україні, входять до когорти тих, кого ми називаємо батьками-засновниками новітньої української держави.

Дмитро Павличко — один із засновників Народного Руху України, що головував на першому знаменитому з'їзді НРУ. Один зі співавторів Декларації про незалежність України, народний депутат кількох скликань. І насамперед — Поет, чия поезія хвилюватиме серця не одного покоління українців.

Академік НАН України Ігор Юхновський — визнаний фізик-теоретик, засновник Інституту фізики конденсованих систем НАН України, потім керівник Західного наукового центру. В одному з інтерв'ю нашій газеті він сказав: «Я кілька десятиліть свідомо буду Українську державу». У пер-

шому демократично обраному парламенті 1990 року він очолював опозиційну Народну Раду, що протистояла прокомуністичній «групі 239». Завдяки йому парламент проголосував за проведення Всеукраїнського референдуму, на якому 90,32 % голосів була підтверджена незалежність України.

Люди-легенди. Нині за дорожнім атласом Києва (як і інших міст України) можна вивчати історію країни та особистостей, які відігравали в ній важливу роль. І якщо раніше той чи інший містянин міг спокійно прожити роки на вулиці, не маючи поняття, що стоїть за іменем, яким вона названа, то нині він нерідко впізнає в іменах вулиць своїх сучасників, навіть своїх знайомих. Вулиця В'ячеслава Чорновола, вулиця Левка Лук'яненка, вулиця Михайла Гориня. Вулиці Миколи Руденка, Івана Дзюби, Євгена Сверстюка, Олекси Тихого... Вулиці героїв визвольних зма-

гань, визначних письменників, перекладачів, науковців...

Нині ми вимушені знову відстоювати свою державу від ненависного ворога, якому поперек горла — наша Незалежність. І вже десятки й сотні вулиць носять імена героїв нинішньої визвольної війни українського народу. У Києві це сквер Дмитра «Да Вінчі» Коцюбайла, вулиці Романа Ратушного, Героїв полку «Азов», Героїв Маріуполя, генерала Кульчицького, Дениса Антипова, Максима Левіна...

Ми зустрічаємо 33-тню річницю Незалежності України. Настав наш час проходити Голгофу смертельних випробувань. Але історія знає, що за цим. І поети знають також.

...Лиш над Києвом очі святої Софії спопеляють навкі новітню орду, — писала Ліна Костенко..

Поети — пророки. З Днем Незалежності, Україно!

Лариса ОСТРОЛУЦЬКА

Війна. Вистояти і перемогти

Продовжуємо хроніку українського спротиву

3 липня. Зміцнення ППО

Міністерство оборони США оголосило про закупівлю значного пакета засобів протиповітряної оборони на суму близько \$2,2 мільярда в рамках Ініціативи сприяння безпеці України (USAI). Про це йдеться в повідомленні на сайті Пентагону. Ці кошти будуть використані для закупівлі ракет-перехоплювачів для систем протиповітряної оборони Patriot та NASAMS для України.

Атака на Дніпро. Вранці 3 липня росіяни атакували Дніпро ракетами й «шахедами». У місті лунали вибухи, пошкоджень зазнали торговий центр і три медичні заклади. Внаслідок атаки загинули шестеро людей, понад пів сотні — поранені.

Екологічні збитки Донецької області сягнули 700 мільярдів гривень. Про це розповів міністр захисту довкілля та природних ресурсів Руслан Стрілець під час робочого візиту на Донеччину. «І це лише те, що можемо підрахувати», — додав посадовець.

4 липня. Унікальна операція

У Національному інституті серцево-судинної хірургії ім. М. Амосова хірурги провели унікальну операцію на серці, щоб врятувати життя пораненому військовому. Як розповіли в інституті, отвір у серцевій артерії після уламка снаряда закрили без традиційного розрізу грудної клітини, до артерії дісталися судинами через руку. Це був перший випадок у світі, коли подібну операцію провели саме таким методом.

Ситуація на фронті. Речник ОСУВ «Хортиця» Назар Волошин повідомив, що Сили оборони України відійшли з мікрорайону Канал міста Часів Яр Донецької області, щоб зайняти більш вигідні позиції, але ворог продовжує тиснути.

Також за добу ворог окупував села Сокол та Восход у Донецькій області та просунувся в селі Сотницький Козачок на Харківщині. Про це повідомляє DeepState. Також просування зафіксоване у Північному, біля сіл Дружба, Євгенівка та Новопокровське на Донеччині.

5 липня. Атака дронів на вороже летовище

Унаслідок нічної атаки дронів і щонайменше двох ракет на військовий аеродром у приморсько-ахтарську Краснодарського краю рф є пошкодження, поранений щонайменше один військовий, повідомляє телеграм-канал Astra. Окрім того, було влучення в електропідстанцію приморсько-ахтарська, після чого у частини абонентів виникли перебої з електрикою.

«Підводний флот» росії вже налічує 27 кораблів. Саме таку кількість військових плавзасобів знищила або пошкодила Україна за весь час повномасштабної війни, до того ж п'ять із них знищено морськими мінами, які встановили дрони біля Севастопольської бухти. Про це повідомив командувач Військово-морських сил ЗСУ Олександр Неїжпапа. «Чорноморський флот рф був змушений перебазувати майже всі боездатні кораблі з тимчасово окупованого Криму до інших місць, а його головний військово-морський

центр стає неефективним через атаки України», — додав він.

6 липня. «Містралі» — в Україні

В Україну доставили зенітно-ракетні комплекси малого радіуса дії Mistral та боеприпаси до них, які передала Естонія, повідомляє міністерство оборони цієї країни. Mistral — це сучасний ЗРК для ураження гелікоптерів та літаків, розроблений у Франції.

«Бомбичний» тиждень. Протягом цього тижня росія випустила по Україні 600 керованих авіаційних бомб, понад 60 безпілотників типу Shahed-131/136 і майже 40 ракет різних типів. Про це під час вечірнього телезвернення повідомив Президент України Володимир Зеленський.

Евакуація. За інформацією міністра внутрішніх справ Ігоря Кличенка, з прифронтових населених пунктів Донецької області впродовж тижня було евакуйовано 1325 цивільних осіб, серед них 35 дітей.

7 липня. День військово-морських сил України

Вітаючи бійців з їхнім святом, Глава держави наголосив: «Це день героїчних воїнів, які довели, що українське море не терпить російського флоту й що ворогу не по зубах наша, українська морська піхота».

На болотах гучно. Внаслідок атаки дронів СБУ у ніч проти неділі почалася пожежа з детонацією на складі боеприпасів у населеному пункті сергіївка воронезької області, де росіяни зберігали ракети та снаряди для танків і артилерії. У сергіївці розпочато евакуацію місцевих жителів.

Також за допомогою дронів уражено російську 203-мм самохідну артилерійську установку 2С7 «Піон» у белгородській області, яка становила загрозу для Харківщини. Окрім того, в результаті атаки українських дронів пролунала серія вибухів на нафтобазах у станицях лєнінградська та павлівська Краснодарського краю. Кілька резервуарів з нафтопродуктами пошкоджено, зайнялася масштабна пожежа.

8 липня. Масований ракетний удар

Цього дня росіяни здійснили масовану ракетну атаку по Україні — було випущено понад 40 ракет різних типів. Під обстрілами опинилися Київ, Дніпро, Кривий Ріг, Слов'янськ і Краматорськ. У столиці ракета Х-101 вдарилась по дитячій лікарні «Охматдит», зруйноване відділення інтенсивної та еферентної терапії хронічних інтоксикацій. У лікарні — двоє загиблих дорослих, 32 постраждалих, восьмеро з них — ді-

ти. Є також влучання в житловий будинок в Шевченківському районі, один під'їзд повністю зруйновано. У Дніпровському районі часткового руйнування зазнала будівля приватного медичного центру, під час повторної атаки загинули семеро людей, троє поранені. У багатьох районах міста пошкоджено житлові та офісні будівлі, об'єкти інфраструктури. За даними ДСНС, у Києві внаслідок ракетного удару загинули 33 людини, серед них четверо дітей, ще 120 дістали поранення. 9 липня у столиці оголошено Днем жалоби. Загалом в Україні внаслідок ворожої атаки 8 липня загинули 44 людини, 196 — постраждали.

Реакція світу. Низка світових лідерів — прем'єр-міністр Великої Британії Кір Стармер, президентка Молдови Майя Санду, прем'єрка Естонії Кая Каллас, президент Чехії Петр Павел, Високий представник ЄС Жозеп Боррель, президент ПА-РЕ Теодорос Русопулос та інші — зауряді сьогоднішню масовану атаку рф по Україні, зокрема удар по дитячій лікарні «Охматдит» у Києві, повідомляє Укрінформ із посиланням на дописи політиків у соцмережі X.

9 липня. Розпочався ювілейний саміт НАТО

НАТО розпочинає ювілейний — 75-й саміт у Вашингтоні. Перше питання порядку денного — підтримка боротьби України проти російського вторгнення. Очікується, що лідери Альянсу завершать розробляти план об'єднання національних зусиль з надання допомоги силам оборони України, у скоординовану НАТО програму, передає *Голос Америки*. За даними Укрінформу, до Вашингтона для участі в саміті НАТО прибула українська делегація на чолі з Президентом Зеленським.

Понад пів тисячі ангелів з'явилося в українському небі за останні два з половиною роки. Саме таку кількість українських дітей, за даними Офісу генпрокурора, вбила російська армія з початку повномасштабного вторгнення. Ще 1449 дітей зазнали поранень.

10 липня. Дочекалися: F-16 прямують в Україну

Данія і Нідерланди розпочали передачу Україні довгоочікуваних винищувачів F-16 — вже цього літа вони допомагатимуть захищатися від російської агресії, повідомив держсекретар США Ентоні Блінкен. Також Нідерланди виділяють додатково 300 мільйонів євро на закупівлю боеприпасів для винищувачів F-16, які передадуть Україні. Окрім того, шість літаків Україні пообіцяла передати Норвегія, за словами прем'єр-міністра цієї країни Йонаса Гар Стøre, розпочати їхнє постачання планується протягом 2024 року.

Україна стане членом НАТО. Коли-небудь... За словами генсека НАТО Єнса Столтенберга, усі союзники по Альянсу погоджуються з тим, що Україна стане членом НАТО, практичними діями наближають її до цього та шукають точні формулювання, щоб відобразити послідовне наближення України до НАТО в підсумковому документі Вашингтонського саміту.

11 липня. Допомога від країн Альянсу

Лідери Північноатлантичного альянсу під час саміту НАТО дійшли згоди, що держави-члени повинні надавати тривалу безпекову допомогу Збройним Силам України. Альянс ухвалив рішення надати мінімальне базове фінансування в розмірі 40 мільярдів євро протягом наступного року. Окрім того, Норвегія виділить 1 млрд норвезьких крон (92,69 млн доларів) на підтримку протиповітряної оборони України (про це повідомив прем'єр-міністр Йонас Гар Стøre), а прем'єр Канади Джастін Трюдо під час зустрічі з Президентом Зеленським анонсував новий пакет військової допомоги для України у розмірі 500 мільйонів канадських доларів. Також у Вашингтоні міністр оборони України Рустем Умеров і Високий представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель обговорили питання фінансування закупівель зброї для України за рахунок прибутків від заморожених російських активів.

Магура — найкращий. Український ударний морський дрон Magura V5 за результатами дослідження, опублікованими у польському виданні *Political Science and Security Studies Journal*, визнаний найрезультативнішим під час повномасштабного вторгнення росії, повідомляє ГУР.

12 липня. Підсумки саміту

На завершення саміту НАТО у Вашингтоні ухвалили Український договір, який доповнив Спільну декларацію G7, погоджену на попередньому саміті Альянсу у Вільносі. Як передає Укрінформ, лідери 22 країн, які вже підписали з Україною безпекові угоди, та Європейський Союз започаткували формат Ukraine Compact з метою координації та прискорення спільних зусиль для задоволення всеосяжних потреб України в безпеці.

Президент України Володимир Зеленський успіхами 75-го саміту НАТО назвав рішення з посилення протиповітряної оборони п'ятьма системами Patriot і щорічні фінансові зобов'язання, передбачені безпековими угодами.

Що стосується пакета військової допомоги Україні, оголошеної президентом США Джо Байденом, то до нього увійдуть батарея Patriot, інші системи

ППО, ракети для HIMARS, протитанкові комплекси та інше обладнання.

Але є одне «але». Координатор зі стратегічних комунікацій у Раді національної безпеки Білого дому Джон Кірбі повідомив, що Джо Байден не дозволяє використовувати американську зброю для ударів углиб росії, оскільки «занепокоєний можливою ескалацією». Водночас за словами Еммануеля Бонна, зовнішньополітичного радника президента Франції, Україна може використовувати французьку зброю для ударів по будь-яких військових об'єктах у росії, які становлять загрозу Україні. Окрім одного — кремля.

Втрати ворога — максимальні. За даними британської розвідки, середньодобові бойові втрати армії рф в Україні у травні й червні 2024 року зросли до максимального рівня за весь період війни — 1262 та 1163 відповідно.

13 липня. Затверджено вигляд солдатських надгробків

Кабінет Міністрів України затвердив вигляд намогильних споруд майбутнього Національного військового меморіального кладовища (НВМК) — вони матимуть форму козацького хреста або прямокутної таблиці із заокругленим верхом, про це повідомило Міністерство у справах ветеранів України.

Орки атакують з півночі? Принаймні в цьому переконаний очільник Головного управління розвідки Кирило Буданов. У інтерв'ю NV він сказав, що росія спробує атакувати територію України з півночі в найближчі місяці.

14 липня. В росії знову неспокойно

Українські безпілотники атакували телевежу та електропідстанцію у місті суджа курської області (рф). Як повідомляють росЗМІ, в області частково зникло світло та зв'язок, на місцях «прильотів» зафіксовано пожежі. Також дрони атакували АЗС у суджанському районі.

У НАТО високо оцінили українську бойову систему DELTA, яка дає змогу планувати операції та бачити поле бою в режимі реального часу, обмінюватися інформацією в межах підрозділу, бригади, угруповання, а за потреби — і з союзниками. Про це повідомляє Міноборони.

Замах на Трампа. На мітингу у штаті Пенсильванія сталася подія, що могла змінити хід передвиборчої компанії у США — було скоєно замах на Дональда Трампа, який у цей час «штотхав промову». Стрільця вбили снайпери, загинув також один з учасників мітингу, двоє людей дістали поранення. Сам Трамп відбувся «легким переляком» і попрямував на вусі. Президент України Володимир Зеленський, дізнавшись про інцидент, заявив, що такому насильству немає виправдань та побажав експрезиденту США швидкого одужання. Також напад на Трампа засудили провідні політики світу.

За повідомленнями Генерального штабу ЗСУ та інформагентств (Продовження в наступному номері)

СПІЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ

Українська Рада Миру та бібліотеки України започатковують стратегічне партнерство

Спільні просвітницькі заходи, підтримка морального духу та психологічної стійкості українців, поширення правдивої інформації, виховання патріотизму, розвиток і збереження культурної спадщини — Українська Рада Миру, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого та ВГО «Українська бібліотечна асоціація» підписали меморандум про співпрацю і разом вирішуватимуть ці важливі завдання. А першим спільним заходом стала благодійна акція «Книга першого Президента України Леоніда Макарівича Кравчука — бібліотекам України», яку присвятили 33-ї річниці Незалежності нашої держави.

Чому ж так важливо співпрацювати інституціям, які підписали меморандум? Голова Української Ради Миру академік НАНУ Михайло Згуровський зазначає, що меморандум передбачає спільну роботу щодо розроблення пропозицій до державних програм, проектів законів, інших нормативно-правових актів і документів, реалізацію спільних проектів і перспективних досліджень, спрямованих на розвиток освіти, науки, культури, митотворчого руху в Україні та за її межами.

«Об'єднавши зусилля, ми зможемо втілювати ці завдання більш масштабно і більш дієво», — переконаний голова УРМ.

У контексті російсько-української війни протидія дезінформації має вирішальне значення. «Бібліотеки є осередками правдивої інформації та знань, — зауважив він. — Тому донесення точних знань до населення України, до міжнародної громадськості, до нашої молоді є надзвичайно важливою справою».

«Бібліотеки можуть організувати заходи, спрямовані на психологічну підтримку, надавати доступ до літератури, яка допома-

гає впоратися з травмами війни, а Українська Рада Миру може сприяти інтеграції таких заходів у загальнонаціональні й міжнародні ініціативи, — каже Михайло Згуровський. — В умовах війни виникає загроза втрати культурної спадщини. Спільні зусилля бібліотек і УРМ можуть бути спрямовані на захист і збереження української культури, історичних пам'яток та документів, що мають національне значення».

— Співпраця з УРМ — це новий виклик і нові можливості для нас, — сказав генеральний директор Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого Олег Сербін. — Ми будемо поширювати й популяризувати життєвий і знаннєвий багаж видатних українців, які підтримали й створили незалежну Україну, діяльність Української Ради Миру — під час зустрічей на семінарах, конференціях, презентаціях інших книжок тощо.

Як розповів Олег Сербін, бібліотека має в науково-методичному підпорядкуванні близько 13 тисяч книгозбірень з усієї України, з якими постійно співпрацює і знає, чим вони живуть. Через цю потужну логістичну мережу книжку Леоніда Кравчука буде поширено по всій Україні, а наші бібліотеки, як наголосив гендиректор, справді зацікавлені у таких виданнях.

Розповів Олег Сербін і про обмінно-резервний фонд бібліотеки, в якому нині — понад 90 тисяч примірників, і про проект «Бібліотека українського воїна», завдяки якому наші захисники на фронті теж мають змогу читати улюблені книжки у нетривалі години відпочинку.

Хоча первинна функція бібліотек — це творення пам'яті людства через книжки, передавання знань від покоління до покоління, в сучасних умовах вони ще й виконують функції, які, здавалося б, їм не притаманні. Про це йшлося у виступі президента Всеукраїнської бібліотечної асоціації Оксани Бруї.

Меморандум скріпили підписами Оксана БРУЙ, Олег СЕРБІН, Михайло ЗГУРОВСЬКИЙ

«Чому ми не лише проводимо мистецькі заходи, а волонтеримо, працюємо з переселенцями, займаємось бібліотерапією?» — запитує вона і відповідає: «Бо ми відгукуємось на запити людини, громади й суспільства». За словами Оксани Бруї, бібліотеки — це про освіту, науку і культуру, тому асоціація з радістю відгукнулася на пропозицію Української Ради Миру про співпрацю, адже вбачає широкі можливості для спільних проектів.

Українські бібліотеки отримають 1300 примірників книжки Леоніда Кравчука «Маємо те, що маємо: Спогади і роздуми», які передала Українська Рада Миру. Чому так важливо сьогодні ширше доносити думки й бачення першого Президента незалежної України до українського суспільства і передусім до української молоді?

«Леонід Кравчук був безпосереднім учасником і національним лідером у здобутті незалежності України, — каже Михайло Згуровський. — Він розповідає, як з часом усвідомлення необхідності суверенітету ставало все більш очевидним і необхідним для народу. Перший Президент незалежної

України наголошував на мирному характері здобуття і ствердження незалежності — шляхом дипломатії й мудрої політики. Це було блискуче ним продемонстровано відмовою від підтримання серпневого путчу 1991 року, ухваленням постанови та Акту проголошення незалежності України Верховною Радою України під головуванням Леоніда Кравчука 24 серпня 1991 року та підписанням Біловезької угоди 8 грудня 1991 року. На чолі цього історичного процесу стояв Леонід Кравчук. Автор описує складнощі на шляху до незворотного набуття суверенітету — геополітичні виклики, економічні негаразди, дестабілізаційний фактор північного сусіда, розкол еліт, корупцію та інші. І нині ми переконуємося, що суверенітет нікому не дарується. Його потрібно виборювати й захищати. Українці наполегливо роблять це, пройшовши дві революції та відбиваючи зовнішню агресію росії, яка хоче цього суверенітету України позбавити. Водночас Кравчук висловлює думку, що, попри всі перешкоди, шлях до незалежності був єдиним і необхідним для України».

Аналіз подій від Леоніда Кравчука дає молоді можливість зрозуміти, через які складнощі пройшла країна на шляху до суверенітету, а це допомагає краще усвідомити ціну незалежності й зберігати її як найважливіше національне надбання, що зараз українці й роблять, захищаючи країну».

Представники бібліотек, які цього дня завітали до Національної бібліотеки імені Ярослава Мудрого, могли одразу отримати книжку. А невдовзі, як розповіла Оксана Бруї, буде здійснено розсилку на всі бібліотеки України з можливістю заповнити форму й залишити заявку на отримання видання. «Безперечно, ці книжки надійдуть в області, національні й державні бібліотеки, переконана, що університетські бібліотеки також замовлять видання», — зауважила президентка Всеукраїнської бібліотечної асоціації.

Протягом усього 73-річного терміну існування ключовим принципом Української Ради Миру було і є об'єднання неурядових організацій навколо важливих для суспільства питань. Про це «Світу» розповів заступник голови УРМ Володимир Новохацький. «Об'єднання громадських організацій — це ознака демократії, — стверджує він. — Саме об'єднання надає сили й впливу нашим рішенням».

Володимир Новохацький нагадав, що Українська Рада Миру вже підписала меморандуми з кафедрою ЮНЕСКО в Україні, з багатьма освітніми, науковими й культурними установами, з низкою ГО, і от зараз до кола стратегічних партнерів Ради Миру увійшли й бібліотеки України. Тож новий меморандум став утіленням і продовженням ідеї об'єднання зусиль різних інституцій і громадських організацій України, які проповідують суверенітет, прогрес і процвітання нашої країни.

Дмитро ШУЛКІН
Фото автора

ВИСТАВКИ

«Серце землі» — у Данії

23 серпня — напередодні 33-ї річниці відновлення незалежності України — у Копенгагені, в Українському домі у Данії відкривається виставка «Серце землі». Про це повідомляє комунікаційний департамент Мистецького арсеналу. В експозиції, створеній командою Мистецького арсеналу (кураторки виставки: Ольга Жук, Олеся Островська-Люта, Анна Погрібна, Наташа Чичасова) представлені твори 17 українських митців і мисткинь, у яких вони простежують свій глибоко вкорінений зв'язок із землями й теренами України, своїм домом як частиною життєвої для цілих континентів завдяки тому, що вирощується й виробляється в Україні.

У 2022 році цю експозицію створили у відповідь на руйнівні наслідки російського вторгнення в Україну. Мета виставки — підкреслити вирішальну роль України у глобальній продовольчій безпеці, яка набуває дедалі більшої актуальності на тлі російських атак на інфраструктуру експорту зерна, знищення дамб та ескалації екологічної кризи.

Зважаючи на важливість і резонансність порушеної теми, куратори оновили виставку «Серце землі» для її міжнародного дебюту в Копенгагені. У межах церемонії відкриття відбудеться показ знаменитого українського фільму Олександра Довженка «Земля».

«Задумуючи виставку «Серце землі» у 2022 році, ми зосередилися на конкретному моменті історії, коли велика війна

принесла спустошення на землі й водночас позбавила людей їжі в місцях, дуже віддалених від поля бою. Трикутник відносин: земля — людина, якій дорога ця земля — продовольство, народжене з їхньої взаємодії, — одна з головних метафор цієї виставки, — каже генеральна директорка Мистецького арсеналу Олеся Островська-Люта. — Водночас після того, як ми вперше відкрили «Серце землі», українська земля зазнала ще однієї жахливої екологічної катастрофи, спричиненої росією, — руйнування Каховської ГЕС. Кожен день війни — це втрати не лише для української екології, але й для всього світу. Потрібно шукати шляхи збереження природи та говорити про них іще більше», — додає вона.

«Нація, яка пережила Голодомор 1932–1933 років — один з кількох голодоморів, спричинених радянським режимом, — пережила вбивство голодом, яке забрало життя понад 4 мільйонів українців, не лише почала усвідомлювати свою травму. Українці та українки поставили та кож перед собою мету зробити все можливе, щоб такі злочини, як голод, ніколи й ніде не повторилися, щоб їжа ніколи не була зброєю. На жаль, у 2022 році, коли російська армія почала не лише вбивати український народ, але й красти та спалювати українське зерно, світ побачив, як тоталітарний режим у XXI столітті може легко шантажувати голодом мільйони людей в Африці. Українці, як і інші, усвідомили вирішальну роль, яку їхня країна відіграє у світовій продовольчій безпеці, а також у захисті основ міжнародного права, котрі визначають, як ми можемо захистити планету від подальшо-

го руйнування. Виставка «Серце землі», яку ми маємо честь зробити міжнародною, розповідає про майбутнє людства, яке вирішуватиметься сьогодні на полі бою в Україні», — прокоментувала Наталя Попович, голова Українського дому в Данії.

Окрім виставки, у Копенгагені відбудеться серія панельних дискусій за участі данських, українських і міжнародних експертів та експертток. Вони будуть присвячені зусиллям зі сталої відбудови та післявоєнним економічним моделям для України. Програма надасть науковцям, політикам і представникам бізнесу платформу для обміну думками й стратегіями.

Виставка працюватиме з 23 серпня по 24 листопада 2024 року. Український дім у Данії, Strandgade, 27B, 1401, Копенгаген.

За інформацією
Мистецького
арсеналу

МУЗИ НЕ МОВЧАТЬ

24 лютого 2022 року розпочалося за сценарієм Адольфа Гітлера: «Київ бомбили, нам оголосили, що почалася війна». Війська рашистських загарбників вдерлися в Україну. З її грудей вирвався крик жаху й розпачу, люті й обурення, жалю і сліз, і врешті — потужний поклик перемоги.

Українська література, насамперед поезія, втілила у своєму жанровому різноманітті весь спектр народного гніву й спротиву. Як виявилось, у часи найбільших випробувань поезія звертається до духовних першооснов нації. Яскравий представник критики ХХ ст. Гастон Башляр зазначав, що корінні образи різних поетів, які виражають духовний досвід людства, лежать у полі чотирьох природних стихій: вогню, води, повітря та землі. Й коли образи вишиковуються в ряди, вони корелюються з першоматерією. Ці образи виводять на ту вічну дорогу, яка пролягає через випробування до усвідомлення свого найвищого людського обов'язку. Саме про це поезія Сергія Жадана в альманасі «Вічність три ва цей день. Художні хроніки війни» (2023), опублікованому Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України за підсумками науково-мистецького форуму «Музи не мовчать!» (2022):

*Ламана лінія кордону,
мов соснова гілка,
Дорога важка, коли несеш
на спині свій дім у мануле.
Ось ця дорога — нині позначена
безголосьям,
Ночівлі ці — подорожні,
поміж дощем і тишею.
...Будьте мужніми, равлики,
будьте гідними цієї мандрівки,
Ви — позбавлені дому,
проте не позбавлені серця.*

Є в цього поета і прийом «наговорювання», що походить з українського правничого «заговорювання» жаків та ран; цей мотив зустрінемо і в багатьох інших поетів, особливо тих, які сповідують «білий» (вільний) вірш:

*Грійся моїм наговорюванням,
грійся ним, хоронись.
Ось уже ніч. Час боронитися.
Час не боятись.*

Зауважу, що така архітектура вірша прийшла в українську поезію (у наші часи) через польську традицію, яка найбільш яскраво виражена у творчості Віслава Шимборської. Вона одержала Нобелівську премію з літератури у 1996 році з формулюванням: «За поезію, що з іронічною точністю дозволяє історичному і біологічному контексту виявитись у фрагментах людської діяльності». І саме В. Шимборська дала точний поетичний «діагноз» тій ненависті, яка вилілася у загарбницьку рашистську навалу:

*Подивіться, яка завжди справна,
Як добре тримається в нашій столітній ненависті,
Як легко долає високі перешкоди...
Для початку може бути
й справедливості,
Потім вже мчить і сама.
Ненависть. Ненависть.*

Цей час ненависті передчував і талановитий «ліричний аналізатор» Ігор Римарук, який жив у часи «ні миру, ні війни»:

*В час не до веселоців і суму,
В день, коли не мир і не війна.
Я прийду, як привид Монтесуми
У забуті власні письменна.*

Вчитуючись в обпалені війною поезії наших молодих сучасників, не полишає думка: тільки тепер

Зброя і слово

Незалежність в полум'ї війни. Поетичний спротив

вони починають розуміти, що таке Україна і що таке ми без неї. У своїх останніх віршах І. Римарук зізнався:

*Знав Патріарха Мстислава,
Легендарного Лебідя,
Генерал-хорунжого Кука,
Шереха-Шевельова, але ж
Я не знав України.*

Сьогодні ми розуміємо, чим був для України Маріуполь і чим він став. Той Маріуполь, який ми побачили з академіком Георгієм Філіпчуком і поетом Леонідом Томаю, відзначав роковини чудової української художниці-дисидентки Алли Горської. Це в часи створення декорації до інсценівки за поемою Івана Драча «Ніж у сонці» вона озвучила ідею: «Можна малювати світлом, темрявою, дощем і хмарами». Два мозаїчні панно Алли Горської в Маріуполі — «Дерево життя» і «Боривітер» — стали символом утвердження нової української культури на теренах Приазов'я. А запросили нас у Маріуполь керівники полку «Азов», відважний воїн і літератор Володимир Михайленко. Він до останнього захищав Маріуполь у залізобетонному мішку «Азовсталь» й щойно повернувся в стрій, звільнений з рашистського полону. Вже тоді воїни «Азову» готувалися до війни з росією. Ми були свідками, як ховали бійця Волину. Сотні азовців стали у стрій і командир полку Редис зірваним голосом проголосив прощальне слово. У нічному повітрі вітер рвав вогні ритуальних факелів, маяли штандарти полку «Азов». Тоді Леонід Тома написав рядки, які закарбувалися у серці:

*Помсти вогонь священний
Вітер азовський рве.
Вкраїні душа вогненна
З попелу постає!*

Запам'яталася зворушлива зустріч у маріупольському театрі, де нам і численним воїнам показали літературно-музичну композицію «Сто відтінків правди й любові» за творами Володимира Сосюри й Василя Стуса. Рашистські бомби зробили з театру братську могилу для сотень маріупольців, але вони не зможуть вбити пам'ять про цю трагедію. У 2023 році побачив світ збірник поезії українською та грузинською мовами «Виявляється, ти був у підвалі Маріупольського театру, Боже!». Про цю трагедію — зворушливі слова грузинського поета Георгі Лобжанідзе:

*Можє, й справді, з руїн театру
починається життя.
Коли під розбитими масками
щось ворухнеться,
Що було колись людиною...
До бомбардування...*

А тим, хто скидав бомби, своє «наговорювання» посилає українська поетка Людмила Лещук (Горова):

*Сію тобі в очі,
Сію проти ночі.
Буде тобі, враже,
Так, як Відьма скаже.*

У цьому ж 2023 році у видавництві «Міцгнобарі» («Книголюб») вийшов збірник «Моя Україно! 100 грузинських поетів про війну». Ав-

Презентація альманасу
«Війна епохи постмодерну. Випробування вогнем»

Азовець Володимир Михайленко після полону

торка ідеї цього видавничого проекту та упорядниці видання — Гуліко Зумбадзе, голова громадської організації «Тбілісі — нові ініціативи». Це двомовне (грузинською та українською мовами) видання за свідчує широкий спектр емоційного та філософського узагальнення про загарбницьку війну росії проти України.

Вороги катували вогнем і залізом Маріуполь, загрожені були Київ і Харків, окуповано частину Харківської області, зокрема міста Балаклію та Ізюм. Саме ці страшні дні й ночі довелось поетові Леоніду Томі пережити й відобразити у своїй новій книжці «Війна і ми». Ангел війни під гарматний грим заповів поетові: не будь німим, бо смертний гріх промовчати, «коли народ твій в полум'ї війни». Сам поет злого волею долі опинився у жалювому вирі рашистської ненависті, що її принесли в його рідну Балаклію мерзенні провідники «руського міра».

Леонід Тома готувався до презентації свого роману «Батуринський подзвін», яка планувалася на 25 лютого 2022 року. Та цей подзвін у формі російської агресії насунув на нього чорну хмару рашистської окупації. Через кілька днів вулицями Балаклії блукали з автоматами в руках буряти, якути, татари — сліпі, обдурені, зачумлені сапіенси, з яких «верховний жрець» — «рашен-фюрер» сформував новітню орду з культом свавільної сили. Ця орда постає в уяві поета в образі шаленого ведмеда, якому українська кістка стала поперек горла. Леонід Тома таємно пробирається до церкви Преображення Господа

і там під гупання гармат і мерехтливе тріпотіння полум'я свічок на люстрі в молитовному зверненні до ангела війни запевняє Бога і себе, що він вдержить сам того духовного меча — Слово, яким його обдарував Господь, і підніме слово в цей жорстокий час, коли на смертний бій ідуть сини його рідного народу, його України. Ні, поет не буде німим, він чує, як «не вгає ангел: не мовчи!», він упевнений, що ця кістка, яку прагне розгризти північний ведмідь, обов'язково розірве його пащу. Вдома при свічі Леонід Тома почне творити «Записки воєнного часу» — своєрідну драматичну хроніку окупаційної доби. Він занотує: «“Великість” і “величність” росії — це її вічне прокляття, вона, як сатанський гриб, паразитує та тілі сотень народів і народностей. І чим інтенсивніший процес гниття, тим мерзенніше пахне і красується злощасний гриб. Не відаючи того, що скоро він сам перетвориться на трухляву потерть».

Не чекав, не вірив, що серед мешканців Балаклії знайдуться ті, хто погодиться схилити покірно голову перед московитами й загорнути себе в морок рабського прислужництва. Їм адресовані рядки:

*Перевертні і вихрести доби,
Ждуни, з тавром мерзеного раба.
Це сморід безголової юрби,
Що далі гне злиденного горба.*

Леонід Тома закликає і себе, і своїх сучасників відкинути сумніви, переживання, тугу, піднятися і почути, як «гуде на сполох волі дзвін»:

*Не треба, кинь, бо ж ворог біля брами,
Устав народ і він не упаде!
Йди на бій! Вставай сміливо з нами,
Твого народу звершення гряде!*

(«Руйні скрізь... мовчу...»)

Поет відчуває, як підводиться дух України, як підіймається український люд на цей неминучий випроб національного майбуття, він вірить: «Ми ще скажемо своє слово, українське слово, і воно стане ще одним одкровенням для світу». Як стала одкровенням для нас з'ява «Фронтового Кобзаря», створеного його другом, художником Сергієм Пущенком.

У глухі окупаційні дні Леонід Тома творить поетичний цикл «Балаклівська воєнна рапсодія», вишукує можливості передати в «Українську літературну газету» поему, присвячену харківському художнику Сергію Пущенку, який загинув у березні 2022 року, воюючи у складі загону територіальної оборони під Васильківом на Київщині (поема була опублікована в липні 2022-го). Художник-воїн С. Пущенко створив унікальний проект під назвою «Фронтовий Кобзар». *До божевілля світу звикаю,
Де бродять безпритульні корови,
Де стоять погорлі сараї...
Але знову
Знову бачу в багрянім диму,
Як виносить Тарас із бою...
Його, Сергія, кризь лоту зиму
Із зорею його золоту.*

(«Вознесіння»)

Кілька місяців Леонід Тома перебував у мороці окупації: «Сидимо при свічках, але в душі нашої світло, бо воно зсередини, воно Господне». У цей час він роздумує, занотує про світло і темряву, на терезах яких коливається наш земний світ. Поет знайшов рівновагу між світлом і темрявою, бо вірив, вдвляючись у ракетні пробліски на небі та вслухаючись у далекий гул із-за хмар, що «ті, хто темряву сіє, поже темряву, яку ніхто зсередини не освітить». У душі плекав не-пророцтві зерна віри в те, що нині Україна вершить не тільки власну, але й світову долю, і ця віра зміцнює його дух і підіймає на крилах творчого самоздійснення:

*Стань же проти вітру,
Щоб увись злетіти,
Задохнись вітром юності ущерть.
Пісню у небі знову забриніти,
Далі — хай що буде, воля або смерть.*

Відразу після визволення Балаклії Леонід Тома почав видавати літературний вісник «Промінь Балаклійщини». У надрукованих на його сторінках віршах, есеях, нарисах молоді й старші літератори Балаклії закарбували свою пам'ять про війну. На десятий день війни Любов Тихоненко, авторка трьох поетичних збірок, написала:

*Уже березень, весна,
Десятий день гримить війна.
Ми згорбилися від вибухів, смертей,
Від страхів і зневірених людей.
І скільки ще чекати — невідомо,
Коли і як повернемося додому.
Чи скоро буде вільна Балаклія,
Тріпоче в серці вогником надія.
Солдати десь, обпалені війною,
Їх душі світять зіркою ясною.*

Трагічна загибель від рук рашистських окупантів письменника з міста Ізюм Володимира Вакулєнка сколихнула всю Україну. Харківське видавництво Vivat презентувало 22 червня 2023 року в Києві на «Книжковому Арсеналі» його книжку «Я перетворююсь... Що-

МУЗИ НЕ МОВЧАТЬ

денник окупації. Вибрані вірші». У здійсненні цього видання взяли участь співробітники Харківського літературного музею. Сьогодні з особливим почуттям читаєш нотатки Володимира про його творче відродження на поетичний фестиваль «Заборона на заборони», опубліковані у часописі «Кур'єр Кривбасу» (2011 р., № 260–261):

Замотують у «шахтарський шalik» і через пару годин ввалюють в електричку, засинаючи коло вікна. Звідти безбожно дме. Чотири години дороги, вдома зелений чай, провали в безодню сну. О четвертій ночі падаю в інтернет — опухле горло заважає спати. Заважали спати і приємні спогади... Скільки старих друзів і знайомих.

Навмисно не хотів описувати самі поетичні читання і вражаючи поезію деяких осіб. Це вже дійсно мій норів — не люблю повторів, бо знаю, що й без мене буде багато чого написано.

Так, написано справді було багато, але ненаписані поезії закатованого окупантами Володимира Вакуленка ще довго будуть боліти в наших серцях.

Характерно, що вулканічне збурення українського культурного світу після початку рашистської навали торкнулося не тільки молодого покоління. Ще раніше про загрозу російського реваншизму писав Борис Олійник:

*А, може, й справді перед судним днем
Послати хлопців батька Дорошенка,
Щоб твій чертог очистити вогнем?*

Поет також застерігав проти громадянської інертності, мовчання, яке переростає у зраду й призводить до паралічу народної волі:

*Коли мовчить,
Яко пуста гола,
То, взагалі, чи є це там... народ?*

У своїй книжці «Що на серце лягло» відомий поет Вадим Крищенко, пісні якого знає вся Україна, закликає кожного з нас вмійти сказати останнє слово, що акумулює в собі найвищі цінності життя, без сумніву стояти за своє, рідне:

*Хоча за сумнів взято все доцільне,
Хоча життя неначе поле бою,
Хоча я сам у рамочці прицілу —
Останнє слово я лишаю за собою.*

У лютому 2022 року В. Крищенко опублікував у газеті «Просвіта» вірш, в якому розвіяв усі сумніви й послав «гніву снаряди» проти рашистської навали:

*Я — ліричний поет
Негучного пісенного складу,
Та коли в рідний край
Увірвалась нападників рать,
Заряджаю слова —
Хай летять мого гніву снаряди
І скарають отих,
Хто нам долю воліє зламати.*

Серед видань, що вражають, як змістом, так і особистою біографією автора, — книжка загиблого на початку російської агресії поета, воєни, кінорежисера Іллі Чернілевського «Я птах між тенет», яка вийшла друком 2023 року в Ужгороді у видавництві Валерія Падяка. І Чернілевський також відомий своїми піснями, які він сам виконував. Його знають і як перекладача діснеївських фільмів українською мовою. У передмові «Затоплений дзвін Іллі Чернілевського» Сергій Тримбач так визначає сутність життя і творчості поета:

Поезія Іллі Чернілевського про світ, чия екзистенція під сумнівом. Про життя, яке не відбулось. Не відбулось, але ж якимось чином зафіксувалось зінціями, внутрішнім зором, внутрішньою спостережливою камерою. Якийсь ген, на кшталт аварійного, щоразу спра-

Ілля Чернілевський: «Я повернуся»...

цьовує. Той, що рятує, той, що піднімає на-гора, на поверхню, утопле-не й притопле.

Завдяки цьому доленосному гену і зумів вилетіти птах Ілля Чернілевського, звільнившись від пут загрошеного світу. Останній вірш поета написаний 6 травня 2022 року, а 7 травня його автор загинув, захищаючи Україну. На прощання він занотував:

*Щоб були ми живі, здорові,
Перемога була і мир.*

*Я дивлюся на плями крові
І роздумую, хто є ми.*

Героїчний спротив нашого народу породжує героїв. На цьому тлі тим потворнішою видається зрада. Про це з боєм і гостротою поетичного бачення пише поетка й громадська діячка Валентина Коваленко, яка після тривалої перерви знову взялася за перо. У книжці «Вишпигування мокшанської бешихи» відразу привертають увагу слова:

*Кишить війна. Й запродаці кишать:
Вкраїна завошивилась москвою.
Ця вутла змалоросена душа
Ще скільки лих моїй землі укоїть?
Ця одицепенців виплекана рать,
Нащадків кадебешних сіра свора,
Ще скільки буде кату козирять
Та присягать йому на триколорі?*

Відомий літературознавець і критик Володимир Поліщук розглядає творчість поетки у статті «Мілітарне шаманство Валентини Коваленко» («Українська літературна газета», 28 липня 2023 р.). Глибокий аналіз, базований на з'ясуванні світоглядних творчих позицій, дав ефект поліфонічного огляду основних поетичних засад В. Коваленко з виокремленням характерної для неї густої метафорики, де можна навіть спостерігати «метафору в метафорі».

Тарас Шевченко в розбитій Бородянці

В. Поліщук вбачає початок внутрішнього роздвоєння ще в радянський період, що передувало тому зрадництву, яке таврує В. Коваленко: «Звідси й вимушене внутрішнє роздвоєння, яке спостерігаємо, наприклад, у поетичних і прозових творах українських письменників періоду Другої світової війни — війни «коричневої» та «червоної» тоталітарних імперій». Цілковито можливо, що це роздвоєння вплинуло на деградацію молодого покоління українців, у якому з'явилися метастази відступництва і зради.

Прагнення до розгорнутої метафори спостерігаємо і в новій книжці знаного поета Ігоря Павлюка «Танець Мамая», яка вийшла друком 2023 року у видавництві «Саміт-книга». Тут вірші поета постають у формі розгорнутої філософської метафори, набувають рис хвилеподібного психологічного розлому. Катастрофа буття, яку несе рашистська навала, або локалізується у тонкому малюнку духовного просвітлення, або переростає у метафоричну «фреску» узагальненої картини буття.

Поряд із численними публікаціями молодих поетів і поеток на тему війни, які вирішують свої завдання на емоційному рівні (наприклад, добірка поезій «Наше слово — меч духовний», що побачила світ на сторінках «Української літературної газети» у 2023 році), з'являються й твори поетів-військовослужбовців. Зокрема, серед уміщених у рубриці «Книжка в газеті» творів (представив у «Слові проsvіти» професор Юрій Ковалів) — поезії Мальви Кржанівської — операторки БЛА, волонтерки, лідерки мистецької платформи «Творчий сектор», нагородженої орденом Данила Галицького та відзнакою «Золотий хрест». Її мавки змушені змінити свій образ і стиль під тиском тих, хто сидить у рашистській горі:

*Кевларові в мавок тепер обладунки,
Карбонові нічі у мавок птахи.*

Однак сучасна мавка не втрачає основоположних рис свого прототипу:

*Я замішана на надії
Навіть там, де нема надії.
Я відверто тужу й радію,
І несучу оберемок мрій.*

Схожі мотиви — у добірці поезій молодшої лейтенантки, хірурга, координаторки волонтерського штабу «Свій до свого» Юлії Кашпуренко. В її поетичних інвективах — загроженість особистості, прагнення віри й любові:

*Усе, що потай гнівається й плаче —
Take, чомусь наївне і дитяче...
...З цебром води. Із серцем на обніжку.
З життям припнутим на короткі віжки.*

*І бачить небо — сходяться вітри
До віри, до любові, до гори.*

Характерно, що активізувалися ті, хто перебуває на передовій активного оперативного слова — журналісти й публіцисти. Їхні здобутки — в центрі уваги всеукраїнського рейтингу «Книжка року», започаткованого Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Позитивні відгуки літературних аналітиків і читачів викликає книжка «Чернігів. Чотирикутник єдності», видана 2023 року видавництвом «Фоліо», в якій розповідається про 38 днів облоги Чернігова.

Емоційність, символічні акценти, звертання до форм фольклору вирзняють книжку Ірини Говорухи «Плахта», що видана «Саміт-книгою» 2022 року. Свій погляд на героїчний спротив чернігівців демонструє у книжці «Чернігів-2022. Війна цивільними очима» Олена Грицок. Це видання побачило світ у харківському видавництві «Ранок» у 2023 році. Фантастичні повороти долі, ментальні портрети людей у війні авторка супроводила власними оригінальними малюнками.

Осібне місце посідає антологія «Воєнний стан» з передмовою генерала Валерія Залужного, яка вийшла 2023 року в Чернівцях. Це видання стало можливим завдяки міжнародній літературній корпорації Meridian Czernowitz і реалізоване у межах проекту «Поглиблення внутрішнього культурного діалогу в Україні» (має українську, англійську та онлайн версії). Тут уміщено есеї та начерки воїнів ЗСУ, відомих поетів, журналістів, науковців, громадських діячів, учителів. Така антологія — феномен нашого часу, коли голоси з різних сфер створюють неповторну симфонію. Це також певний художньо-психологічний аналіз проблем, пов'язаних з війною: полонені й біженці, лідери та жертви, крик відчаю і поклик перемоги. Разом із тим — це документ епохи, коли цивілізований світ загрожений реваншизмом тоталітарних режимів.

Нещодавно відбулася презентація нової антології «Війна епохи постмодерну. Випробування вогнем», виданої «Саміт-книгою» за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики. Упорядник — письменник і громадський діяч Михайло Сидоржевський — зібрав під одну обкладинку розповіді про людей, які потрапили в безжальний молох війни. Це одна з неординарних спроб багатопланового осмислення великої драми й великого випробування українського народу, зумовленого вторгненням на нашу землю російських загарбників. Автор не лише фіксує для наших нащадків трагічні події, а й дарують потужне емоційне послання, яке зворушує душу.

Тектонічний поштовх рашистської навали викликав відповідні зрушення у всьому масиві сучасної української літератури. Зрозуміло, що на перший план виходить наш воїн, який став на захист рідної землі. Але поряд із цим, у заряджених максимальною емоцією поетичних рядках, на сторінках начерків та есеїв, на суворих горельєфах воєнної публіцистики ми бачимо також і волонтерів, які, ризикуючи життям, забезпечують необхідним нашу армію.

Уривчасті відеокадри стали постійними спільниками художніх текстів, часто вони взаємодіють, під-

силюючи ефект присутності. Військові медики, які рятують життя бійців під шаленими обстрілами, вчителі, які вчать учнів у холодних школах, селяни на замінованих полях, енергетики під прицілом «шахедів», журналісти на передовій — все це владно вторгається у світ літератури, відсуваючи на маргінеси «вишивання образами», псевдопсихологічне самокопання за давно зжиткованими лекалами західної літератури, зображення природи у статті минулих століть. Разом з тим, бачимо, як справжнє, вистражане, створене талантом наших митців старшого покоління, заграло новими барвами, відкрило нові сенси. Недарма у соцмережах таку популярність мають вірші Ліни Костенко, Василя Симоненка, Дмитра Павличка. Їх мистецька прозорливість, відчуття рідної землі як центру світосприймання, ненависть до рашизму, який починався ще в «червоній імперії» СРСР, — усе це зумовило їхню нагальну необхідність у час загроження української нації.

Володимир Вакуленко.
Щоденник окупації

Привертає увагу те, що народна творчість, невичерпні глибини українського фольклору суттєво розширили спроможності молодих і зовсім юних поетів, письменників, публіцистів, і навіть тих, які щойно взяли за перо. Голосіння і заговорювання, усталені призабуті порівняння, сатиричні й гумористичні образи в оновлених формах — усе це влило нову кров у поезію і прозу, публіцистику й драматургію. Ми збагнули, що в нас є могутні запаси емоційної й творчої енергії, яка роками осідала на дно соціального запиту, а на поверхні пінилося недолугі запозичення й мертвонароджені новації, що не мали жодного зв'язку з родючим ґрунтом національної культури. Ми також збагнули, що перемога починається у духовному вимірі, куди передусім дотяглися мацаки «руського міра». Саме там підступний ворог здобув перший плацдарм для наступу на нашу ідентичність. А допомогли йому медведчуки, шуфрічі та інші гнучкошеники, які агресивно, з усіх екранів і мікрофонів, ударили в спину українському народу.

Але нині час збирати каміння і кидати його у знівисну орду. «Той, що в скалі сидить» із «Лісової пісні» Лесі Українки виліз на авансцену світової історії в образі російського фашиста. Тож наша література, в якій, за визначенням геніальної поетки, слово — «єдина зброя», сьогодні є важливим чинником боротьби й перемоги.

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ,
доктор філологічних наук,
професор, академік НАН України,
директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України

Спецоперації російської науки

Як правильно діяти під час аварії на АЕС чи ядерного обстрілу; як повертали колекцію кримського золота з Амстердаму; які інформаційні війни веде росія; які механізми й біомаркери посттравматичного стресового розладу; що таке синхротронні експерименти — виступи на ці та інші теми можна було послухати під час НеБуденних розмов про науку, які організувала ГО «Будні науки» та її партнери.

Ми ж хочемо звернути увагу читачів на один з виступів, у якому археологиня Оксана ЛІФАНТІЙ розповіла про повернення кримських колекцій України та інформаційні війни, які веде росія. Знати про «інформаційну зброю», яку використовують російська пропаганда й російські науковці, важливо, щоб будувати власну політику опору.

Оксана Ліфантій — кандидатка історичних наук, провідна наукова співробітниця Скарбниці Національного музею історії України.

Пані Оксана є кураторкою виставки скіфського золота і добре знає, яких зусиль коштувало повернути кримські колекції в Україну.

«Ми всі мілітаристи й імперці»

Свій виступ пані Оксана почала з цитати людини, яка є обличчям музейної галузі в росії, директора Ермітажу Михайла Піотровського. Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну Піотровській почав максимально відкрито озвучувати основні ідеї того, як у рф працює музейна галузь і, можливо, вся наука.

У червні 2022 року директор Ермітажу заявив (перекладаємо українською): «Наша остання виставка за кордоном — це просто потужний культурний наступ, якщо хочете, така собі спецоперація, яка багатьом не подобається. Але ми приїжджаємо, і ніхто не може завадити нашому наступу».

Михайл Піотровській кілька разів повторив зі сміхом, що, «представляючи музейну галузь росії, ми всі мілітаристи й імперці».

Це було у дні, коли світ був розгублений, лунали припущення і сподівання, що є й «хороші росіяни». І «хороший русскій» озвався.

«Мене особисто як спеціаліста зі скіфської культури дуже зачепила ось ця фраза Піотровського: «Закінчився перший період скіфської війни. Ми відступали, відступали, але вже не відступаємо. Поворот зроблено. І вже зрозуміло, що це останній поворот», — продовжила розповідь пані Оксана.

Директор Ермітажу, мабуть, був стовідсотково упевнений, що росія ось-ось перемаже. А переможців, як відомо, не судять. «Він висловив позицію, яку займає офіційна російська наука упродовж багатьох років», — наголосила науковиця.

Цей «представник російської інтелігенції» дав чимало інтерв'ю, за якими кожен, хто має очі й вуха, може зрозуміти не тільки, що думають російські науковці при владі щодо тих чи інших історичних подій, а й те, як вони планують діяти, зокрема на окупованих українських територіях.

«На Донбасі треба робити приблизно те саме, що робимо по всій росії, коли проводимо дні Ермітажу, — заявляв Піотровській у січні 2024-го. — Таке включення зробить їх частиною одного з нами простору».

І далі пояснює, мовляв, ситуація вимагає і всілякої невоєнної роботи. І що «спецоперації» тільки тоді буде переможною, коли позаду того, хто «кує снаряди», стоятиме той, хто «готовий до наступного дня після перемоги».

Ми розуміємо, що нашим читачам протиположно читати про ни-

ці плани наших ворогів, але все ж просимо дочитати до кінця. В українців не повинно залишитися жодних сумнівів, що російські «інтелектуали» так само відповідають за війну, як і російські військові.

Директор Ермітажу прямим текстом озвучує, що музейна галузь відповідальна за те, як формується самосвідомість населення на території, яку окупувала російська федерація. «Немає жодних напівнатяків, усе озвучено максимально прямо й чітко», — наголосила Оксана Ліфантій.

Вона також пояснила, чому історія кримської виставки пов'язана з політикою, яку веде росія за кордоном.

«Золотий острів»

Виставка, речі з якої затрималися в Амстердамському музеї, була плановою закордонною виставкою. Розпочалася вона в липні 2013 року в Німеччині, під дивною назвою «Крим — золотий острів у Чорному морі».

Українські вчені запитували у кураторки виставки Валентини Мордвінцевої, громадянки росії, яка тривалий час працювала в Україні: чому острів? Вона відповідала плутано, мовляв, спочатку планувалася виставка в Японії, і це був «поетичний образ».

Потім виставка переїхала у Нідерланди й змінила назву на «Крим: золото і таємниці Чорного моря». Вона відкрилася на початку лютого 2014 року, а через кілька тижнів почалася окупація Кримського півострову.

Музей Алларда Пірсона, де розгорнулася виставка, «розгубився» й відмовився повертати речі й Києву, і кримським музеям. Нідерландський музей запропонував розв'язати питання в суді, або — шукати консенсус сторін. Судові засідання затягнулися, й чимало експонатів з кримських музеїв затрималися в Амстердамі майже на 10 років.

«Ми їздили до Амстердаму, щоб оцінити стан колекцій, і я запитувала у колеги з музею Алларда Пірсона, як вони ставилися до того, що відбувалося в Україні у 2014 році, — згадує науковиця. — Більшість відповідала, що вони «не бачили війни». І що війну побачили тільки у 2022 році».

Чому ж вони так думали? Чому багато людей погоджувалися, що Крим російський? На думку науковиці, для цього було чимало причин, однією з яких є й культурна політика росії, зокрема робота музейної галузі.

На обговорення судової справи щодо кримських колекцій, на думку науковиці, впливало поширення чуток з різними версіями подій. «Це класична схема, коли інформаційні джерела озвучують різні версії подій. Це робиться, щоб дезорієнтувати людей», — пояснила пані Оксана.

Одним з напрямків роботи росія за кордоном була дискредитація

Оксана ЛІФАНТІЙ

України. «До речі, така ж дискредитація була і в 90-х роках, коли просували тези, що Україна не має кваліфікації утримувати свою зброю, зокрема ядерну, — нагадала науковиця. — Це ж саме говорили у 2014 році про культурну спадщину. Брало окремі приклади, «роздували» їх і говорили, що Україні байдуже щодо культурної спадщини». Пропаганда насаждала думку, що попіклуватися про безцінні кримські артефакти може тільки «велика росія» зі своїми великими грошима.

Солодкі горизонтальні зв'язки

На думку Оксани Ліфантій, російський вплив у культурному і науковому просторах просувався впродовж багатьох років. «Таке враження у мене склалося під час спілкування з колегами на міжнародних конференціях», — зазначила вона, росіяни поширювали чулки, що з ученими з України краще не співпрацювати, бо вони, нібито, «менш кваліфіковані».

А після 2014 року доводилося постійно пояснювати колегам за кордоном, що якщо вже вони запрошують російських науковців на конференції, то не можна дозволити їм розповідати про розкопані під час окупації пам'ятки Криму та інших окупованих територій. Бо це неетично й порушує міжнародне законодавство.

«На це мені відповідали: ну, ми ж з ними давно співпрацюємо, це дуже коректні й інтелігентні люди, — згадує пані Оксана. — На конференції у грецькому місті Салоніки, у вересні 2022 року, я запитала в організаторів: навіщо запросили російського спеціаліста, представника держави-агресора, який розповідає про окупований Крим?» У відповідь почула, що з росіянином давно й добре знайомі.

Незаконні археологічні розкопки в Криму

Інакше кажучи, багаторічні горизонтальні зв'язки російських науковців з дослідниками з інших країн дуже вплинули на сприйняття європейців (та й не тільки європейців).

Також, за словами Оксани Ліфантій, ведеться масований наступ на умови наукового та культурного середовища через залучення у проекти, які фінансуються з бюджету російської федерації. І, на жаль, для деяких науковців за кордоном гроші важать більше, ніж етика.

Але російські науковці публікують статті про розкопки, дослідження тощо. І не тільки в росії, а й за кордоном. «Хто буде розбиратися, коли знайдено той чи інший цікавий предмет? — запитую науковиця. — російські вчені це розуміють і думають, що їм все дозволено».

Озвучення цієї проблеми в науковій спільноті світу Оксана Ліфантій вважає своїм обов'язком.

«Скіфи, воїни Сибіру»

Ще один варіант роботи з масовим глядачем, споживачем культурного продукту — закордонні виставки росії.

Під час таких виставок просуваються і політичні, й імперські месиджі.

Наприклад, на виставці в Метрополітен-музеї у 2000 році «Золоті олені Євразії» показували «скіфські й сарматські скарби з південної росії». На цій виставці були й речі, знайдені на теренах України, які потрапили в колекцію Ермітажу. «Музей, який приймав виставку, наполіг на тому, щоб вказати інформацію про походження кожної речі», — каже доповідачка.

Ця вимога правильна, але саме російські музеї часто її ігнорують. У пізніших виставках росіяни «забували» вказувати, що ті чи інші музейні скарби були знайдені на території України.

«Дуже цинічною була виставка, організована в Британському музеї, яка мала назву «Скіфи, воїни Сибіру», — розповіла пані Оксана. На банері виставки зображено золотого вершника зі списом у руках. Цю золоту пластинку було знайдено в Криму і вивезено до росії.

Звісно, про Україну в каталозі не згадано жодного разу. Всі речі були підписані «Північне Причорномор'я» чи «Придніпров'я».

Українські вчені намагалися порушувати це питання, МЗС звернулося до музею, але звідти відповіли, що, мовляв, так підписав Ер-

мітаж, нічого неправдивого не написано, це ж справді Північне Причорномор'я.

Ще одна скандальна виставка відбулася в екатеринбурзі під назвою «Керчь — самий древній город росії». Проведенню виставки, за словами науковиці, сприяло те, що російська академія наук оголосила дату заснування міста Пантікапей (давньогрецького полісу, що існував на місці Керчі). І російськими ЗМІ пройшла хвиля радісних публікацій про те, що Керчь — найстаріше місто росії. У екатеринбурзі демонстрували колекції Керченського історико-архітектурного заповідника з окупованого Криму.

Одна з сумнівних виставок — «Золото Візантії» у Новгороді. На ній демонструють колекції з фондів Національного заповідника «Херсонес Таврійський». Хоча, здавалося б, який стосунок має античне золото до Візантії? Виставка мала тривати до січня 2024 року, але її продовжили до січня 2025-го.

російські гранти

«Інший варіант інформаційного впливу — залучення іноземних учених до співпраці на окупованих територіях», — зазначила науковиця. Так росіяни намагаються легітимізувати свої дослідження в окупованому Криму.

На конференції в Криму запрошують учених з Чехії, Франції, Румунії. Один з таких учених, який має афіліацію у Франції — Мішель Казанський. Він живе у Франції й активно працює в Криму. Його грантовий проект має назву «Лабораторія «Візантійський Крим»».

Величезною проблемою є й масові археологічні дослідження на території окупованого Криму. «Ми не знаємо, скільки досліджень виконано в Криму за десять років, — наголосила пані Оксана. — Але це величезний масив інформації. Дані, здобуті на території Криму, не можна використовувати!»

Кримський інститут стратегічних досліджень склав карту масових розкопок за роки окупації Криму. На жаль, вона містить не всі розкопки (повної карти, за словами пані Оксани, на сьогодні немає). Але карта дає чітке уявлення про масштаби археологічних розкопок.

Більшість експедицій було організовано Ермітажем, російські вчені копали в районах, де були розташовані античні міста й середньовічні фортеці.

Також в окупованому Криму діють експедиції від російської академії наук.

Зокрема, було проведено розкопки під час будівництва траси «Таврида». За офіційними повідомленнями, було досліджено сто пам'яток археології, частина з них нововідкриті. Це тисячі археологічних предметів. Копали під час будівництва Керченського мосту, газопроводів, військової інфраструктури тощо.

«Було знайдено тисячі й тисячі речей, які виведено за межі офіційної науки. Це масштабна катастрофа в історії археологічної науки», — наголосила Оксана Ліфантій.

Підготувала Світлана ГАЛАТА

Повністю розповідь Оксани Ліфантій можна послухати за лінком: <http://surl.li/zrwpbl>

ДОВКІЛЛЯ

Ліси України реформуються

Розмови про необхідність реформувати лісове господарство точаться чи не від перших днів проголошення незалежності України. І ось, схоже, реформи почалися. Це справді так? Наскільки вони адекватні? Про це розпитуємо лісownika, кандидата сільськогосподарських наук, голову правління ГО «Лісові ініціативи і суспільство» (ЛІС) Дмитра КАРАБЧУКА.

— Пане Дмитре, то чи відбуваються реформи у лісовому господарстві, лісовому секторі? Чи це лише розмови?

— Відбуваються. Після довгих розмов у жовтні 2022-го створили державне підприємство «Ліси України», що було революційним рішенням. Водночас відбулося розділення функцій. Раніше Державне агентство лісових ресурсів (Держліс-агентство) не тільки управляло лісами як ресурсом, а й вело господарську діяльність у цих лісах. Само собі «нарізало» задачі та створювало правила, само контролювало виконання цих правил. Дивний трохи порядок речей.

Я пропонував свою модель реформи. У нас були лісгоспи як окремі юридичні суб'єкти. Якби їх просто об'єднали у щось на кшталт асоціації, то ми б мали й децентралізацію, і економіку, наблизену до локальних потреб та викликів, які є в місцях для лісового господарства. Рішення ж, ухвалені у жовтні 2022-го, передбачає централізацію управління і перетворення лісгоспів із самостійних юридичних осіб у філії ДП.

Я не схильний драматизувати, стверджуючи, що моя модель краща. У кожного варіанта є свої плюси й мінуси.

У разі просто об'єднання, яке я пропонував — юридична незалежність, конкурентність. Недолік — нецільові витрати, виведення коштів тощо.

Варіант ДП — усі ресурси об'єднані на центральному рівні, вони доволі великі, можна багато хороше зробити: запустити великі інвестиційні проекти, поліпшити інфраструктуру; купити дорогі харвестери (машини та механізми для рубання та первинної обробки деревини — ред.), які більш дружні до довкілля зокрема. Пожежозахист — автомобілі, помпи, відеоспостереження, дрони тощо — кращий купити, підвісні трелювальні механізми, щоб ними вивозити деревину вниз, не пошкоджуючи схили. Профінансувати будівництво доріг, вузькоколієк навіть на магістральних відрізках — що теж дуже важливо для збереження гірських ландшафтів. Сучасних прикладів не наведу, але у ми-

нулому столітті, на початку 1900-х вузькоколієк були поширені як у нас, так і у сусідніх країнах.

Негатив ДП — знову ж концентрація ресурсів, що створює великі корупційні ризики, на верхніх, так би мовити, поверхах. «Януковичі» просто плакали б від щастя, якби це відбулося ще тоді. Не знаю, до речі, чому за четвертого президента ця реформа не йшла. Якщо згадані ризики не реалізуються, я буду щасливий. Бо на місцях, коли були окремі лісгоспи, яких, нагаду, було понад три сотні, більшість контрактів йшли родичам і друзям. А посади директорів обіймали колишні міліціонери тощо — усі, хто хотів мати доступ до зиску від лісозаготівлі. Тобто, корупція була, так би мовити, розосередженою і локальною.

Ну і є вже законопроект у ВРУ щодо перетворення «Лісів України» у ПАТ (публічне акціонерне товариство — ред.). Ця ідея лежить у площині економічної ефективності, ефективного управління. Різні економічні моделі я порівнювати не готовий. ДП начебто дає змогу увімкнути додаткові важелі ухвалення рішень.

— Чи правда, що посада голови ресурсного лісгоспу, тобто карпатського, поліського або слобжанського, де було що рубати, коштувала до створення ДП 50 тисяч доларів?

— Я не був свідком продажу контрактів на посаду директора лісгоспу за 50 тис. «зелених», але такі історії чуті, і припускаю, що це могло бути.

Тож хоча створення ДП в цілому позитив, додає ще один ризик такого утворення: основне джерело фінансів у цьому гігантському підприємстві — продаж деревини. Випадають інші традиційні способи заробітку. І це може призвести до виснаження деревинних ресурсів. Я пропонував би керівництву галузі — як ДП «Ліси України», так і Держліс-агентства — звернути увагу на диверсифікацію джерел прибутку лісгоспів.

— І що це має бути?

— Відновлення того, чим зараз нехтують, що занепадає. Руйнування пасік, перероблення і заготівлі не деревної продукції — це збіднення джерел надходження. Це те, що могло б урятувати у разі кризової ситуації. Ліс як такий — не підприємство, він виконує й інші функції, екологічні насамперед. Але ринок екосистемних послуг лише розвивається. Наша організація ЛІС залучена до проекту, де експерти вивчають ринок вуглецевих кредитів. Українські ліси можуть на цьому заробляти. Йдеться про плату за нерубання лісу, себто фіксацію вуглецю, адже надлишок вуглецю у вигляді вуглекислого газу в атмосфері викликає зміну клімату — глобальне потепління; перерозподіл вологи — коли десь сонце, а десь, навпаки, топить тощо. Візьмо ситуацію, коли якийсь бізнес хоче продукувати скількись викидів вуглецю. Він може придбати певну кількість вуглецевих кредитів у наших лісгоспах. І тоді такий бізнес продукує викиди, а лісгосп-партнер це компенсує тим, що скасує якісь свої заплановані рубки й не перетворить дуби, смереки чи ялини на дрова та іншу деревну продукцію. Тобто замість реалізувати плани рубок головного корис-

тування ми робимо тут заповідне урочище, і цей вуглець тут так і залишається. Так само можна «продати» торфовища, болота, які є на лісових землях. У світі це працює.

Окрім вуглецевих кредитів, є й інші екосистемні послуги. Методики оцінювання таких послуг ще тільки розробляються. Наприклад, є відомі у світі наші бренди джерельної води. Є точки, де вони забирають воду. Але чи є і буде далі вода у цих водозаборах, залежить і від лісу. Їм вигідно, щоб ліс у певних межах не рубався. І вони готові за це заплатити.

У штаті Нью-Йорк є гори Адріон-дак і річка Гудзон. У басейні цієї річки не вирубують ліс, бо власники території отримують кошти за екосистемні послуги. Вода приходить на водопровідну станцію чиста, що дає змогу економити 100 мільйонів доларів щорічно та менше вкладати у водоочищення.

Гарно працює у федеральних лісах США створення турмаршрутів, продаж мандрівок ними.

— Чи вдається подолати крадіжку лісу, незаконні рубки? Бо у ЗМІ інформації про такі випадки усе ще вистачає.

— Ситуація відповідає статусу держави, яка розвивається. Щодо інструментів контролю за рухом деревини, то подекуди Україна у багатьох речах на голову вища за сусідів, а подекуди є куди рости. Румуні, скажімо, мають кращу систему стеження за рухом лісопродукції, ніж ми. Є й інші приклади у світі таких розвинутих систем. Наприклад, Габон, де уряд, зважаючи на постійні незаконні рубки, на-

ситься у програмне забезпечення Системи електронного обліку деревини через смартфон чи планшет. Інформація передається у систему. Коли ж потрібно продати певну кількість колод, то номери їхніх бирок вносяться у програму на смартфоні, яка за допомогою польового принтера друкує ТТН — товаротранспортну накладну з переліком завантажених колод і їхнім описом. Вноситься інформація також про власника — того, хто вже купив цю деревину і транспорт, який її перевозить.

— Яких удосконалень потребує ця система?

— Треба додати інформацію ще до початку рубки, а саме — результати електронного вимірювання дерев. Плюс інформацію про відведення дерев у рубку — поштучне вимірювання усіх дерев (є різні методи). Це вектор розвитку системи обліку у напрямку лісу, який ще росте. Також треба додавати у систему дані таксації та інвентаризації лісу. Так ми будемо бачити, як запаси деревини на корені співвідносяться з тими обсягами, які рубаються.

А також треба продовжити ланцюжок до споживача деревини у супермаркеті. Усі перепродажі тощо. Або якщо іде перероблення далі — що, кому, скільки. Яку частину використав. Так можна контролювати обсяги законно заготовленої деревини й виявляти незаконну. Це важливо, бо є такі схеми, коли до законної деревини підмішують незаконну і так її легалізують. Це треба виводити як брудні плями на одязі.

В одному з лісгоспів-філій ДП «Ліси України»

йняв фахівців зі США та Румунії, й ті зробили такі системи.

Минулого року ми організували зустріч керівництва Держліс-агентства з тими фахівцями. Мені імпує цей вектор розвитку. У нас цю систему кує ЛІАЦ — Лісовий інформаційно-аналітичний центр, він є підрозділом Держліс-агентства. Наша система дає змогу контролювати незаконні рубки за всебічного її впровадження. Поки не усі елементи є. І не скрізь. Наразі система працює у проміжку від розкривання стовбура дерева (первинна обробка деревини на лісосіці — відсікання гілок, розпилювання на кількометрові колоди — ред.) до транспортування першим покупцем. На такі колоди кріпиться пластикова бирка з номером прямо на лісосіці, на місці рубки. Номер кожної колоди вно-

— Якіс іще цікавинки?

— Ми ще у 2020-му пропонували порядок з биркуванням фотографування. Просто робиться електронне фото автомобіля, завантаженого деревиною. На фото видно, які колоди, як лежать. Фото також додається в систему. І до місця розвантаження є можливість поліції перевірити й пересвідчитись, що нічого довантажено не було. Фото підробити проблемно, бо там є часова мітка. І ще маємо географічну мітку. Це дає можливість аналітикам з правоохоронних органів виявляти схеми.

Ще хороший інструмент — GPS-трекери. Така система працює у Болгарії. Перевезення деревини у них — ліцензований вид діяльності. Ті кількості лісовозів, які ліцензовані, усі в них обладнані вмонтованими GPS-трекерами. Порушиш — привіт, ліцензіє... Ми ще пропо-

нуємо використовувати мобільні пристрої водіїв лісовозів, які матимуть програмку з електронною ТТН, яка буде записувати рух автомобіля на онлайн-карті.

— А якщо у лісі, у горах немає інету? Якій тоді толк з трекингу?

— Програмка працює постійно. І щокілька хвилин намагається послати інформацію з координатами. І як тільки водій в'їде у зону зв'язку, накопичена інформація відразу піде.

І є друкована ТТН, це не листок формату А4, як багато хто собі уявляє, а вузька смужка паперу, принтер як пів смартфона насправді. Державна лісова охорона має зручні пристрої для фіксації порушень і результатів роботи.

— Що треба ще зробити для успішної реформи?

— Зі стратегічного — унормувати співвідношення центрального органу виконавчої влади, який формує політику у сфері лісового і мисливського господарства — це Міндовкілля, з тими, хто реалізує цю політику — це Держліс-агентство. У Міндовкілля, просто кажучи, бракує фахівців, щоб формувати таку політику. Там немає навіть відділу лісового господарства чи лісової політики (краще б так назвати). При тому, що користуються послугами наукових інститутів, плюс чимало університетів ведуть наукову діяльність. Міндовкілля мусить формувати стратегічне бачення для лісів, визначати, для чого ліси в Україні, які функції виконують і мають виконувати, які послуги надають і мають надавати.

Те, що відбувся процес виокремлення господарського підприємства — ДП «Ліси України», — це позитив. Це розв'язує руки Держліс-агентству, яке має змогу (мрію, щоб воно стало Лісовою службою, як у США) опікуватися лісами всієї країни, як це передбачено законом, а не лише лісами ДП «Ліси України». Наша громадська організація у рамках проекту «Боротьба із незаконними рубками в Україні», підтриманого відділом міжнародних програм Лісової служби США, підготувала звіт про кількість лісокористувачів та обсяги незаконних рубок, згідно з яким в Україні 15 різних типів лісокористувачів трьох форм власності. Державних — близько десятка (Міносвіти, Міноборони, Міндовкілля, Укрзалізниця, Мін'юст тощо).

Потрібно реформувати державну лісову охорону. Я за чотирирівневу модель і правоохоронний орган за статусом. Четвертий рівень — центральне керівництво (аналітики). Далі — міжрегіональні управління (третій рівень). На локальному (другому) рівні — «кущі» державної лісової охорони територіального рівня, в яких є слідчі й рейнджери/патрульні. Додатково слід дозволити лісокористувачам мати відомчу охорону, яка працюватиме у контакті з державними рейнджерами й виконуватиме роль першого рівня охорони. Державна лісова охорона повинна мати право розслідування, затримання тощо, а не просто бути інспекційним органом. Незаконно зрубане дерево або вбивство мисливської тварини — це крадіжка у лісового чи мисливського господарства. Вбивство червонокнижної тварини — злочин, порушення закону про Червону книгу України. З усім цим має працювати державна лісова охорона самостійно, без необхідності шукати поліцію і просити підтримки та участі.

Спілкувався Олег ЛИСТОПАД

СТАРТАПИ

Гроші з повітря

У середині червня було оголошено першу у 2024 році групу одержувачів фінансування від Фонду підтримки стартапів Google for Startups Ukraine. Окрім грошей, вони дістануть менторську підтримку від експертів Google, а також доступ до активної спільноти Google for Startups. Ці заходи спрямовані на те, щоб допомогти українським підприємцям розвинути свої стартапи в умовах війни та закласти основу для повоєнного відновлення економіки. Серед дев'яти вибраних стартапів — Carbominer — український кліматичний стартап, який розробив нову технологію з уловлення (виокремлення) CO₂ з відкритого повітря та перетворення його на екологічно чистий вуглекислий газ, який потім продаватиметься сільськогосподарським підприємствам і не тільки.

На сьогодні мета стартапу, за словами розробників — допомогти фермерам зменшити вуглецевий слід їхньої діяльності та поліпшити обсяг вирощуваної продукції завдяки вприскуванню екологічно чистого CO₂ з повітря. Кінцева мета команди — впровадити модульну і доступну технологію прямого захоплення повітря у будь-яку галузь, яка її потребує, що згодом допоможе людству замінити CO₂ з викопних джерел на CO₂ з атмосфери. «Як команда, ми маємо за честь бути частиною екологічного проекту, — підкреслюють інноватори. — Є чітке розуміння, що CO₂ в повітрі — це не тільки забруднювач та небезпечний для людства газ, а ще і цінна сировина, що може бути корисною для різних типів клієнтів по всьому світу».

Засновник і директор стартапу Carbominer — київський підприємець Микола Осейко. Певний час він працював у сфері фінансів та

управління персоналом у великих корпораціях, але за освітою був інженером (закінчив КПІ) і «хотів зробити глобальну зміну на краще для наступних поколінь».

Концепція стартапу «народилася» під час дискусії з сімейним лікарем про вплив змін клімату та підвищення рівня концентрації вуглекислого газу в атмосфері на здоров'я людини. Тема була актуальною (як і зараз), вчені наголошували на небезпеці. І недаремно: якщо у 90-х роках двадцятого століття рівень вуглекислого газу в повітрі не перевищував 350 ppm, то наприкінці другої декади двадцять першого цей показник сягнув 420 ppm, а в деяких районах зріс мало не вдвічі (на початку 2019 року дочка Миколи Осейка Вікторія заміряла концентрацію вуглекислого газу на проспекті Перемоги у Києві — прилад показав понад 600 ppm). «Є припущення, що через це ми хворіємо значно частіше, ніж наші батьки й тим більше бабусі. З цього міркування все й почалося», — розповідав підприємець.

Так у Миколи Осейка виникла ідея зменшити шкідливий вплив CO₂ та перетворити його на корисний ресурс, він почав працювати над ідеєю виокремлення його з навколишнього повітря і навесні 2019 року разом з партнерами — дочкою Вікторією та викладачем КПІ Михайлом Биком започаткував проект «Карбомайнер», провів низку експериментів і створив перший прототип. А вже в листопаді презентував розробку в Амстердамі — на конкурсі зелених бізнес-ідей ClimateLaunchpad. І навіть увійшов у число переможців.

У січні 2020 року стартап отримав фінансування на відкриття першої невеликої лабораторії та формування команди. А в лю-

тому було зареєстровано компанію Carbominer Ukraine — «український технологічний стартап, котрий розробляє машини Direct Air Capture (DAC), призначені для поліпшення сільського господарства у закритих приміщеннях і скорочення викидів вуглецю». У жовтні того ж року після залучення seed-інвестицій від українського фонду SMRK VC стартап масштабувався до повноцінного науково-дослідного центру.

«Нашу установку потужністю 500 тонн CO₂ на рік буде зроблено у формфакторі звичайного контейнера, тож її буде легко доставити до клієнта. Це скорочує витрати, адже нам не потрібно думати про те, як перетворити газ на рідину, потім транспортувати рідкий CO₂ до клієнта, а йому ще й витратитися на зберігання. Ми привозимо клієнту установку, встановлюємо поряд з теплицею і починаємо виробляти CO₂ на місці з лічильником», — розповідав тоді винахідник, який ще на етапі роботи над прототипом зрозумів, що ця технологія — не лише подарунок природі, який допоможе послабити кліматичні

Установка для вловлювання CO₂ з повітря від Carbominer

Accelerator Fund і отримав грант у розмірі 1,5 мільйона євро, а також можливість додатково одержати до 7,5 мільйона євро власного капіталу на наступних етапах проекту.

Ми попросили засновника «Карбомайнера» Миколу Осейку відповісти на декілька запитань.

— Пана Миколо, як ви гадаєте, чому ваш проект став успішним?

— Важко сказати, адже успіх залежить від багатьох факторів одразу. Мабуть, ми прийшли з потрібною ідеєю в потрібний час, та ще й із самовідданими людьми на додачу. Це гарантований успіх для будь-якого стартапу — мати класну команду і створювати щось справді потрібне. Взагалі, кращого часу для роз-

якої галузі, що потребує вуглекислого газу, і замінити традиційний commodity grey CO₂ нашою екологічною альтернативою.

Найближчі плани містять масштабування обладнання до 50 тонн на рік та перші пілоти з вертикальними фермами в Україні та Європі. Через 10 років прагнемо стати одним із провідних (top-of-mind) постачальників екологічно чистого CO₂ з повітря.

— Які галузі у «світі стартапів», на вашу думку, є сьогодні найбільш популярними? У якій сфері найбільше шансів досягти успіху?

— На сьогодні бачимо чіткий і стабільний інтерес до стартапів AI/ML, але також популярними й «грошовитими» напрямками були й залишаються fintech, adtech, edtech, сурто.

Я також вірю, що в Україні є всі шанси стати одним зі світових лідерів на ринку defence tech — через жакливі контекст, у якому ми працюємо і живемо, на мілітарну продукцію буде попит — спочатку внутрішній, а згодом і зовнішній.

Але вірю, що обирати варто не за тим, що в конкретний момент «цікаво інвесторам», а за покликом душі — тоді все точно вийде! Ми, наприклад, працюємо на перетині AgTech і Climate, адже бачимо, як наш проект може привести до глобальних змін саме в цих двох секторах.

— Що б ви могли порадити українським стартаперам? Що потрібно, аби досягти успіху та мати можливість впровадити свої ідеї в Україні?

— Стартап-індустрія працює за певними чітко визначеними правилами. Виступ на три хвилини? Запросто. Пітчдек на десять слайдів? Будь ласка. Однохвилинний elevator пітч на конференції? З радістю. Потрібно бути готовим до всього, знати «правила гри» і вміти грати за ними, а ще — швидко адаптуватись до нових викликів. Бо, повірте, їх буде чимало.

Найголовніше — бути відкритими до нових знань, шукати доступну інформацію в надійних джерелах, постійно вчитися і не боятись зізнатися в тимчасовому «незнанні» потенційному інвестору. Якщо пощастить — це ваш партнер надовго, і чесність є найкращою політикою.

Ірина БАЛАНЧУК

Микола і Вікторія Осейки

зміни, а й цілком реальний бізнес. Бо отриманий з повітря екологічно чистий CO₂ — це продукт, який можна продавати. Зокрема фермерам, які завдяки йому без використання викопного палива можуть підвищувати врожайність на 30 % у своїх теплицях або вертикальних фермах.

У вересні 2021 року стартапери створили MVP-версію установки. А вже під час повномасштабного вторгнення, у 2022–2023 роках провели два пілотних випробування вдосконаленого прототипу 1-тонної машини DAC — в Україні та в Австрії.

Увесь цей час Carbominer підтримували VC та Angel інвестори, акселератори, партнери, некомерційні організації тощо. У 2023 році компанію прийняли до програми Google for Startups CEE. А у лютому цього року стартап став одним із переможців останнього набору EIC

вितку кліматичного стартапу, ніж сьогодні, не існує. Весь світ жахається змін клімату, провідні держави й інституції готові виділяти гроші на розроблення та комерціалізацію кліматичних технологій. Наприклад, Carbominer працює на досягнення глобальних кліматичних цілей, наша діяльність буквально прописана в «зеленому курсі» Європейського Союзу як стратегічна для організації.

Окрім цього, ми бачимо чітко сформульовану потребу цільових клієнтів у нашому рішенні — фермерів, які вирощують у закритому ґрунті.

Всі ці фактори разом є важливими сигналами для інвесторів, які складно ігнорувати.

— Поділіться, будь ласка, планами на майбутнє щодо вашого стартапу.

— Місія Carbominer — зробити наше обладнання доступним для будь-

Передплата триває!

Передплатний індекс

в усіх відділеннях зв'язку

40744

Вартість передплати:

на місяць — 58 грн.

на квартал — 174 грн.

Нас можна передплатити й онлайн: <https://peredplata.ukrposhta.ua>

Відкрийте свій СВІТ

СВІТ

Голова редакційної колегії — президент НАН України академік **Анатолій ЗАГОРОДНИЙ**

Головна редакторка — **Лариса ОСТРОЛУЦЬКА**

Індекс газети «Світ» — 40744

ЗАСНОВНИК:

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Підписано до друку 21.08.24 Тираж 250 прим.

Ідентифікатор друкованого медіа в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа R30-03226.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

03056, Київ, проспект Берестейський, 37. тел.: (044) 204-93-39, (097) 270-50-89 hazeta_svit@ukr.net <http://svit.kpi.ua>

Відповідальність за достовірність інформації та реклами несуть автори та рекламодавці. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій

Зам. 2208/1

Газету віддруковано у ТОВ «Август Трейд»